

ŞANLIURFA TARİHİ

M.Ö. 600.000 yıla kadar uzanan Paleolitik Döneme kadar tarihlendirilen Urfa, Epipaleolitik

ve Neolitik Çağlara tanıklık etmiştir. Urfa kent merkezinde yapılan araştırmalar tarihe ışık

tutacak niteliktedir. Bunlardan en önemlilerinden biri; bugünkü Halil ür-Rahman Gölü'nün

(Balıklıgöl) kuzeyinde gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında Arkeolog Dr. Bahattin Çelik

tarafından arkeoloji tarihine “Balıklıgöl Heykeli” olarak kaydettirilen, “Dünyanın En Eski

Heykeli” bulunmuştur. Böylece Urfa kent merkezinin MÖ.10000'e, Neolitik Döneme, kadar

uzanan bir yerleşim alanı olduğu bir kez daha teyit edilmiştir.

Ebla, Akkad, Sümer, Babil, Hitit, Hurri-Mitanni, Arami, Asur, Pers, Makedonya, Roma,

Bizans gibi uygarlıkların egemenliklerini gören Urfa, 639'dan sonra İslamla tanışmıştır. 1094

yılında Selçuklu topraklarına katılan şehir, 1098'de Haçlı Kontluğu idaresine girmiştir.

Eyyubi, Memluk, Türkmen aşiretleri, Timur Devleti, Akkoyunlular, Dulkadirbeyliği,

Safeviler iktidarlığını gören Urfa, 1516'da Osmanlı Devleti sınırları içine dâhil edilmiştir. İlk

olarak Diyarbakır Eyaleti'ne bağlanan şehir, 1876'da Halep Vilayetine bağlanmış, son olarak

ta 1916'da bağımsız bir sancak olmuştur. Urfa, 1919 yılında önce İngilizlerin, daha sonrada

Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. 11 Nisan 1920'de milli mücadelesini veren Urfa,

işgalden kurtarılmış ve Cumhuriyet sonrasında, 1924'de, il olmuştur.

Eski ismi Edessa olan Urfa'nın, isminin Urhai, Orhai, Ruha vb. isimlerden geldiği

söylense de bunlardan hiçbiri kesinlik kazanmamıştır. Urfa'ya, ulusal kurtuluş savaşında

halkının göstermiş olduğu kahramanlıktan ötürü, 1984 yılında çıkartılan bir yasa ile "Şanlı"

unvanı verilmiştir. 2013 nüfus sayımına göre; Şanlıurfa'nın toplam nüfusu 1.807.152 kişidir.

www.abuzerakbiyik.com.tr den alınmıştır.

URFA TARİHİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir il olan Şanlıurfa, doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeyinde Adıyaman ve Diyarbakır, kuzeybatısında yine Diyarbakır, güneyinde ise Suriye sınırı ile çevrelenmiş bir sınır şehridir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kesiminde yer alan Urfa'nın büyük bölümü yükseltisi fazla olmayan düzlüklerden oluşmaktadır. Suriye'nin kuzeyindeki düzlüklere ve Fırat Vadisine doğru gittikçe alçalan bu düzlüklere Şanlıurfa Platosu ismi verilir.

İlin kuzeydoğu kesimini Karacadağ'ın batı bölümü engemelendirir. Sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ'ın püskürttüğü lavlar geniş bir alana yayılmıştır. Buradaki en yüksek nokta Karacadağ'ın batısındaki Mandal Tepesi'dir (1.895 m.). Bunun dışında Şanlıurfa platosu üzerinde Harran ile Viranşehir ovaları arasındaki Tektek Dağı (749 m.) ve Kaşmer Dağı'dır (954 m.). Urfa'da Karacadağ'ın güneybatısında Takırtukur Dağları, bunun batısında Yılanlı Dağ, Viranşehir'in güneydoğusunda Karatepe ve Kepez Dağları, Tektek Dağlarının kuzeybatısında Susuz Dağları (801 m.), İl merkezi yakınında Germüş Dağları (770 m.), İlin güneyinde Nemrut Dağları (800 m.), Şanlıurfa-Suruç yolu üzerinde Şebeke Dağları ile Birecik-Suruç yolu üzerinde Şebeke Dağları, Arat Dağları (840 m.) bulunmaktadır. Ayrıca Beş Mağara Dağları, Cudi Dağı, Direkli Tepeleri, Kaşmer Dağı, Korçik Dağı, Sakızlı Dağı, Molla Ömer Dağı, Kalkan Dağı, Nohutçuk Dağı, Külaplı Tepesi ilin diğer yükseltileridir.

Şanlıurfa yapı bakımından III. Jeolojik zamanın son katı olan Poliosen bölümünün karakterini göstermektedir. Eski dünyanın bir bölümü ile birlikte oluşmuştur. Kıvrımlar oluşumundan önce Anadolu'nun bulunduğu sahada Thitys adı verilen bir deniz bulunmaktaydı. Üçüncü Zamanın sonu ve Dördüncü Zamanın başlangıcında gerçekleşen yan basınçlar ve patlamalardan pek etkilenmeyen Şanlıurfa, üzerinde bulunduğu sert kütle üzerinde biraz yükselmiş ve yer yer kıvrımlara uğramıştır.

Suruç Ovası ile Harran (Altınbaşak) Ovası ilin diğer düzlükleridir. Şanlıurfa'nın en önemli ovası olan Harran Ovasının doğusunda Viranşehir Ovası, batısında da Suruç Ovası yer almaktadır. Ayrıca Fırat Nehri kenarında Halfeti Ovası, Bozova Ovası, Hilvan Ovası ve Karacadağ'ın püskürttüğü lavlarla örtülü Siverek Ovası bulunmaktadır.

Şanlıurfa, dünyanın ve Türkiye'nin en önemli bölgesel kalkınma projesi olan GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) merkezi durumundadır.

İl topraklarını batı, kuzeybatı ve kuzeyde doğal sınırı oluşturan Fırat Nehri sulamaktadır. Siverek Maktalan Geçidi civarında Şanlıurfa topraklarına giren Fırat Nehri, Suriye'ye yönelir. Bu nehir üzerinde Atatürk Barajı, Birecik Barajı, Karakaya ve Kargamış Barajları bulunmaktadır. Bu nehrin suyu iki tünel ile Harran Ovası ve çevresini sulamaktadır. Culap Suyu ile Habur Suyu da ilin diğer önemli akarsularındandır. Bunların dışında; Direkli Suyu, Süleyman Pınarı, Anzeli Pınar, Bamyasuyu, Kerhiz Suyu, Germüş Suyu, Belih Suyu,

Cülmen Suyu, Kırkpınar Suyu, Karakoyun, Aligör, Yukarı Koymat, Gölpınar, Çamurlu, Belik, Cavsak, Karaköprü ve Tülmen Deresi bulunmakta olup, bu akarsuların bir çoğu yaz aylarında kurumaktadır.

Hacıhıdır ile Atatürk Barajının oluşturduğu yapay göller bulunmaktadır. İlin kuzey ve kuzeybatısındaki bazı alanlar Atatürk Baraj Gölünün suları altında kalmıştır. Deniz seviyesinden ortalama 518 m. yükseklikteki Şanlıurfa'nın yüzölçümü 18.584 km², toplam nüfusu 1.436.956'dır.

Şanlıurfa bitki örtüsü Step görünümündedir. Nehir boylarında söğüt, kavak gibi ağaç toplulukları görülmektedir. Fırat Nehri havzasında erozyonu önlemek amacı ile ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır.

İlde Karasal İklim hüküm sürmektedir. Yazları kurak ve çok sıcak, kışları yağışlı ve kısmen ılıman geçer. Kontinental (kara) iklim özelliğinden ötürü sıcaklık farklılıkları görülmektedir. Şanlıurfa'da yıllık ortalama yağış 462 mm.dir. Yıllık ortalama sıcaklık 18.6 C.dir.

İlin ekonomisi tarım, hayvancılık, turizm ve sanayie dayalıdır. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında; buğday, arpa, kırmızı mercimek, çiğit, karpuz, kavun, domates, üzüm, pamuk, patlıcan gelmektedir. Ayrıca az miktarda kayısı, erik, zeytin yetiştirilir. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında olan Şanlıurfa'da tarım üretimi sürekli artış göstermektedir. Hayvancılıkta sığır, koyun ve kıl keçisi yetiştirilir. Birecik'te Kelaynak Kuşları, Ceylanpınar'da da Ceylanlar için üretme istasyonları kurulmuştur. GAP bölgesi ve

Şanlıurfa'daki anıtlar turizm yönünden il ekonomisinde önem taşımaktadır.

Kalkınmada öncelikli iller kapsamındaki Şanlıurfa'daki sanayii daha çok tarıma dayalıdır. İldeki başlıca sanayi kuruluşları; un, şarap, meyve suyu, yem, yün ipliği, çimento, tarım alet ve makineleri üreten fabrikalar, et kombinası, süt ürünleri işletmesi, zeytinyağı ve sabun üretim tesisleri ile halı ve pamuklu dokuma kuruluşlarıdır.

Şanlıurfa yer altı kaynakları bakımından oldukça yoksuldu. Bozova'da fosfat, Suruç'ta tuğla-kiremit hammaddesi içeren cevher yatakları bulunmaktadır.

Urfa'nın eski ismi Şemseddin Sami'nin Kamüsü'l Alamı'na göre; "Ur" ya da "Urelkeldaniyn" olup, Büyük İskender'in fethinden sonra Makedonyalılar bu şehri vatanlarındaki Edessa (Vodina) kasabasına benzetererek bu adla ve "Akarsuları güzel" anlamına gelen "Kaliroe" olarak adlandırmışlar, Araplar da "Kaliroe" isminden esinlenerek buraya "Ruha" ismini vermişlerdir. Prof. Fikret Işıltan'a göre İslam döneminde Diyarı Mudar olarak da adlandırılan bölgedeki Urfa'ya Osrhoene Krallığı döneminde verilen "Osrhoene" adının, Kentin Makedonyalılar tarafından "Edessa" ismi ile yeniden kuruluşundan, Süryanice "Urhai-Orhai" olan önceki isminin, Arapça "Er-Ruha"nın Latinleştirilmiş biçimi olduğu sanılmaktadır.

Aşağı Fırat Projesi kapsamında Fırat Nehri kıyılarında, Sultantepe'de, Göbeklitepe'de ve baraj göllerinin altında yapılan kurtarma kazıları

yörenin tarihine ışık tutmuştur. Buna dayanılarak Şanlıurfa'da Neolitik Çağ (MÖ.10000-5500) ve sonrasında yoğun bir yerleşmenin olduğu ortaya çıkmıştır. Asur tabletlerine göre burası MÖ.2000'lerde Hurriler ile Mitannilerin yerleştiği bir yerdi. Hitiler Mitanni krallığını ortadan kaldırdıktan sonra yöreye yerleşmişler, MÖ.XI.yüzyıldan sonra da Mezopotamya'dan kuzeye doğru göç eden Aramiler buraya yerleşerek Bit-Adini Krallığını burada kurmuşlardır. MÖ.857'de Asurlulara bağlanan ve sonra Medlerin saldırısına uğrayan yöre, bir süre Babillerin egemenliği altında kalmıştır. MÖ.VI.yüzyılda Persler yöreye hakim olmuş ve buranın ticaretinin ve tarımının gelişmesinde büyük payları olmuştur. MÖ.IV.yüzyılda Büyük İskender Persleri Anadolu'dan çıkardıktan sonra yöreye de hakim olmuştur. İskender'in ölümünden sonra da Seleukosların hakimiyetine girmiştir. I.Seleukos tarafından MÖ.303'te bugünkü Urfa'nın bulunduğu yerde Edessa kenti kurulmuştur.

Edessa'nın, ilk kuruluşu ile ilgili kesin bilgi olmamakla birlikte, Arap tarihçisi Ebul Faraç'a göre, Nuh Tufanı'ndan sonra yeryüzünde kurulan ilk yedi yerleşim merkezinin ilki ve en önemlisidir. Hz. Adem'in çiftçilik yaptığı, Hz. İbrahim Halil, Hz. Eyyüp, Hz. Şuayp, Hz. Elyasa gibi peygamberlerin yaşadığı bu bölge bugün "Peygamberler Şehri" olarak anılmaktadır. Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın mendilinin Şanlıurfa'da bulunmuş olmasından dolayı buraya Dir-Mesih adını vermişlerdir.

Musevi, Hıristiyan ve İslâm peygamberlerinin atası olarak nitelenen Hz.İbrahim Urfa'da doğmuş, Nemrut ve onun yaptığı putlarla mücadele ettiği için burada ateşe atılmıştır. Lut Peygamber, amcası Hz. İbrahim'in Urfa'da ateşe atıldığını görmüş ve daha sonra buradan Sodom'a gitmiştir. Hz.İbrahim'in torunu İsrailoğulları'nın atası

Yakup Peygamber burada yaşamış ve Urfa'da ölmüştür. Bu nedenle Şanlıurfa inanç turizmi yönünden önem taşımaktadır.

Seleukoslardan sonra Mısırlılar, ardından Aramiler yöreyi ele geçirmiştir. MÖ.132'de burada Abgar, sonra da Osrhoene olarak isimlendirilen bir krallık kurulmuştur. Ermeni Krallığı yönetiminde yağmalanan, bir süre Partların denetiminde kalan Osroene Krallığı MÖ.I.yüzyıl sonlarında Romalılara bağlanmıştır. Romalılar ile Partlar arasında zaman zaman el değiştiren Osroene Krallığı, MS.117'de tamamı ile Roma'nın egemenliğini kabul etmiştir. Aramiler birçok kez Roma'ya karşı ayaklanmışlarsa da bu ayaklanmalar bastırılmıştır. Yöre III.yüzyıl ortalarında Sasanilerin, VII. Yüzyılda Arapların saldırısına uğramış, X.yüzyılda Bizanslılarla Mervaniler arasında el değiştirmiştir.

Bizans'ın hakim olduğu dönemde Ermeni komutanı Philaretos'un yönetimine girmiş, bunu Selçuklu ve Kilikyalı Thoros'un yönetimi izlemiştir. Haçlı Seferleri sırasında 1098'de burada Urfa Haçlı Kontluğu kurulmuştur. 1144'te Musul Atabeklerinden Zengilerin, 1182'de de Eyyubilerin yönetimine girmiş, 1232'de Mısır Eyyubilerine bağlanmıştır. Anadolu Selçukluları ile zaman zaman el değiştiren yöreye Harezmliler hakim olmuş Moğollar tarafından yağmalanmıştır. Anadolu Selçuklularının yıkılmasından sonra da Türkmen aşiretleri buraya yerleşmiş, 1399'da Timur'un, XV.yüzyıl başında da Akkoyunluların eline geçmiştir. Memluklular 1429'da yöreyi yağmalamış, ardından Safaviler yöreye egemen olmuş, 1517'de Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Osmanlı döneminde Celali ayaklanmalarından Karayazıcı'nın başlattığı ayaklanma Urfa'yı etkilemiştir. XIX.yüzyıl sonlarında Halep Vilayetinin Urfa sancağına bağlı olmuştur da ilin kuzey ve doğusundaki bazı kısımlar Diyarbakır vilayetinin sınırları içerisinde kalmıştır. Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşanın 1839'da isyan etmesi üzerine Sultan II.Mahmut bu isyanı bastırmak üzere Hafız Mehmet Paşayı görevlendirmiştir. Hafız Mehmet Paşa ile Kavalalı Mehmet Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşanın 20 Haziran 1839'da Birecik'te yaptıkları savaş Mısırlıların lehine sonuçlanınca Urfa 4 yıl boyunca Mısırlıların elinde kalmıştır. Urfa 1912 yılında bağımsız bir sancak konumuna getirilmiştir.

I.Dünya Savaşı'ndan sonra 24 Mart 1919'da İngilizlerin işgaline uğramış, onların çekilmesinden sonra 30 Ekim 1919'da Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgale karşı yöre halkı karşı koymuş ve bunun sonucu olarak 11 Nisan 1920'de işgalciler Urfa'dan çekilmişler, 4 Haziran 1920'de de tüm yöreyi boşaltmışlardır.

Cumhuriyetin ilanından sonra da il konumuna getirilmiştir. Urfa milletvekili Osman Doğan ve 17 arkadaşının, Kurtuluş Savaşında gösterdiği kahramanlıktan dolayı Urfa ili adının "Şanlıurfa" olarak değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi TBMM tarafından 12.6.1984 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır.Urfa ilinin adının Şanlıurfa olarak değiştirilmesi hakkındaki 3020 sayılı kanun 22 Haziran 1984 tarih 18439 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şanlıurfa'da günümüze gelebilen tarihi eserler arasında; Harran Höyüğü (MÖ.3000-MS.XIII.yüzyıl), Harran Bazda Mağaraları,

Harran oban Mağaraları, Şuayp Şehri Kalıntıları, Sogmatar Kalıntıları, Pognon Mağarası, Betik Yapısı, Harran'da Sin Mabedi (MÖ.2000), Aziz Paulos-Aziz Petrus Kilisesi, Germüş Köyü Kilisesi, Deyr Yakup Manastırı, Harran Üniversitesi (718-913), Harran Şehir Surları, Harran Kalesi, Urfa Kalesi, Urfa Şehir Surları, Harran Ulu Camisi, Şeyh Yahya Hayat El Harrani Cami ve Türbesi (XII.yüzyıl), Cabir El-Ensar Cami ve Türbesi, İmam Bakır Cami ve Türbesi, Han El-Ba'rür Kervansarayı (1228), Eyüp Nebi Köyü Peygamber Mezarları, Eyüp Peygamber Türbesi, Rahime Hatun Türbesi, Elyesa'Peygamber Türbesi, Urfa Ulu Camisi, Arabi Camisi, Asım Paşa Mescidi, Behramlar Camisi, Çakeri Camisi, Dabbakhane Camisi, Eski Ömeriye Camisi, Hacı Lütfullah Camisi, Hacı Yadigâr Camisi, Halilür Rahman Camisi, Hasan Padişah Camisi, Hayrullah Camisi, Hekim Dede Camisi, Hizanoğlu Camisi, Hüseyin Paşa Camisi, İmam Sekkaki Camisi, Kadioğlu Camisi, Kara Musa Camisi, Hüseyiniye Mescidi, Kıbrıs Mescidi, Kudbettin Camisi, Mevlidi Halil Camisi, Mevlevihane Camisi, Miskinler Mescidi, Müderris Camisi, Narıncı Camisi, Nimetullah Camisi, Nur Ali Mescidi, Pazar Camisi, Rızvaniye Camisi, Siverekli Mescidi, Şeyh Benderiye Camisi, Tokdemir Mescidi, Tuzeken Camisi, Yusuf Paşa Camisi, Yeni Ömeriye Camisi, Selahattin Eyyubi Camisi, Fırfırlı Camisi, Circis Peygamber Camisi, Silvan Camisi, Afkan Tekkesi, Hindistani Tekkesi, Sadık Kalfa Tekkesi, Şeyh Mesut Tekkesi, Şeyh Saffet Tekkesi, Saat Kulesi, Firuz Bey Sebili, Şeyh Ebubekir Sebili, Hafız Süleyman Bozanefendi Çeşmesi, Şeyh Benderiye Çeşmesi, Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi, Sütçü Abdurrahman Efendi Çeşmesi, Hekim Dede Çeşmesi, Emencekzade Çeşmesi, Veli Bey Hamamı, Sultan Hamamı, Vezir Hamamı, Cıncıklı Hamamı, Eski Arasa Hamamı, Serçe ve Şaban Hamamları, Gümrük Hanı, Titriş Kervansarayı, Çarmelik Kervansarayı, Mırbi Kervansarayı, Kazas Pazarı (Bedesten), Sipahi Pazarı, Sarraç Pazarı, ve Türk sivil mimari örneklerinden saraylar, köşkler, konaklar ve geleneksel Urfa evleri, Harran Evleri bulunmaktadır.

Şanlıurfa Gezgin Gözüyle

Şanlı Urfa'nın 44 kilometre güneydoğusundadır. Her yıl binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilen tarihi Harran Kenti, kendi adıyla anılan Harran Ovası merkezinde kurulmuştur. Tevrat'ta Hârân olarak geçen yerin burası olduğu söylenilir. İslam tarihçileri kentin kuruluşunu Nuh Peygamberin torunlarından Kaynana veya İbrahim Peygamberin kardeşi Aran'a (Haran) bağlarlar. 13.yüzyıl tarihçilerinden İbn Şeddad, Hz. İbrahim'in Filistin'e gitmeden önce bu şehirde oturduğunu yazmaktadır. Bu nedenle Harran'a Hz. İbrahim'in kenti de denildiğini, Harran'da İbrahim Peygamberin evinin, adını taşıyan bir mescidin, onun otururken yaslandığı bir taşın var olduğunu söylemektedir.

Harran tarihiyle ilgili en doğru bilgiler arkeolojik kazılardan elde edilen buluntulara dayanmaktadır. Harran adına ilk defa, Kültepe ve Mari'de bulunan M.Ö. II. bin başlarına ait çivi yazılı tabletlerde "Har-ra-na" veya "Ha-ra-na" şeklinde rastlanılmaktadır. Kuzey Suriye'de bulunan Ebla tabletlerinde ise Harran'dan "Ha-ra-na" olarak bahsedilmektedir. M.Ö. II. binin ortalarına ait Hitit Tabletlerinde,

Hitit'lerle Mitanni'ler arasında yapılan bir anlaşmaya Harran'daki Ay Tanrısının (Sin) ve Güneş Tanrısının şahit tutulduğu belirtilmektedir.

Harran, Kuzey Mezopotamya'dan gelerek batı ve kuzeybatıya bağlanan önemli ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı Harran, Anadolu ile sıkı ticaret ilişkileri bulunan Asurlu tüccarların da önemli uğrak yerlerinden biri idi. Anadolu'dan Mezopotamya'ya Mezopotamya'dan da Anadolu'ya olan ticaret binlerce yıl Harran üzerinden yapılmıştır. Bu da burada zengin ve köklü bir kültür birikiminin oluşmasına neden olmuştur. Harran; Ay, Güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya putperestliğinin (Sabiizm) önemli merkezi olması yönüyle ünlü idi. Bu nedendir ki Harran'da Astronomi ilmi çok ilerlemiştir. Urfa'nın Hıristiyanlığın en önemli merkezlerinden biri haline gelmesine karşılık, Asur, Babil ve Hitit devirlerinden beri Harran'da süre gelen Sabiizm varlığını M.S. 11. yüzyıla kadar sürdürebilmiştir.

Dünyadaki üç büyük felsefe ekolünden birisi "Harran ekolü"dür. Bugün Cüllab ve Deysan ırmakları kurumuş olduğundan, Harran sudan ve yeşilden mahrum bir ovanın ortasında 5000 yıllık tarihi ile ayakta durmaktadır. Tipik evleri, höyüğü, kalesi, şehir surları ve çeşitli mimari kalıntıları, geceleyin gök yüzünde pırıl pırıl yıldızları ile turistlerin büyük ilgisini çekmektedir. Atatürk Barajı ve Urfa Tüneli vasıtasıyla Harran Ovasına akıtılacak olan Fırat Nehri, Harran'ı tarihteki yeşil ve verimli günlerine kavuşturacaktır.

Şuayb Şehri: Şanlıurfa'dan 88 km uzaklıktaki Özkent köyü adıyla anılan tarihi harabelerdir. Geniş bir alana yayılan ören yerinin surlarla çevrili olduğu ve Roma devrinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Halk arasında Şuayb Peygamberin bu kentte yaşadığına inanılır. Burada Peygamber Makamı olarak ziyaret edilen bir de mağara bulunmaktadır.

Sogmatar: Şanlıurfa'ya 73 km uzaklıktaki kent bugün Yağmurlu köyü adıyla anılmaktadır. M.S.1 ve 2'nci yüzyıllarda Süryaniler tarafından

iskan edilmiştir. Kökü Harran Sin Kültürüne dayanan Sabiizm ve Baş tanrı Marilaha'nın kültür merkezi olduğu bilinen Sogmatar ören yerinin Baş tanrıya ve gezegenlere ibadet edilen ve kurban kesilen açık hava mabedi en önemli kalıntılarından biridir. Mabedin duvarlarında Süryanice yazılar ve gezegenleri tasvir eden insan rölyefleri işlenmiştir. Ayrıca Kalenin batısında bulunan tepedeki kayalara da tanrıları tasvir eden rölyefler ve Süryanice yazılar işlenmiştir.

Nevali Çori: Nevali Çori adıyla tanınan antik yerleşme yeri, Şanlıurfa ili Hilvan ilçesine bağlı Kantara köyünün sınırları içerisinde Fırat nehrinin sağ tarafında ve onun bir kolu olan Katara Deresinin yanında yer almaktadır.

Kazane: Şanlıurfa merkeze bağlı Kazane (Uğurcuk) yerleşim alanının tarihi MÖ 5000-3000'e dayanmaktadır. Çalışmalar sırasında mimari buluntular, evler, sokaklar ve bu döneme ait eserler bulunmuştur. Bu yerleşim alanında höyüğün tepesinde su deposu inşa edilmiştir. Ayrıca Sümerce'yi Akadça'ya çeviren bir alfabe bulunmuştur.

Balıkçı Göl: (Aynzeliha Ve Halil-Ür Rahman Gölleri) Urfa şehir merkezinin güneybatısında yer alan ve İbrahim Peygamberin ateşe atıldığında düştüğü yer olarak bilinen bu iki göl, kutsal balıkları ve çevrelerindeki tarihi eserler ile Urfa'nın en çok ziyaretçi çeken yerleridir. İbrahim Peygamber, devrin zalim hükümdarı Nemrut ve halkının taptığı putlarla mücadele etmeye, tek tanrı fikrini savunmaya başlayınca, Nemrut tarafından bugünkü kalenin bulunduğu tepeden ateşe atılır. Bu sırada Allah tarafından ateşe "Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve selamet ol" emri verilir. Bu emir üzerine, ateş suya odunlar da balığa dönüşür. Hz. İbrahim bir gül bahçesinin içersine sağ olarak düşer. Hz. İbrahim'in düştüğü yer Halil-ür Rahman gölüdür. Rivayete göre Nemrut'un kızı Zeliha da İbrahim'e inandığından kendisini onun peşinden ateşe atar. Zeliha'nın düştüğü yerde de Aynzeliha Gölü

oluşmuştur. Her iki göldeki balıklar halk tarafından kutsal kabul edilerek yenilmemekte ve korunmaktadır.

Şanlıurfa Sözlü Tarih

ADEM İLE HAVVA YA İLİŞKİN SÖYLENCE

Söylenceye göre Adem ile Havva Cennetten kovulunca ilk olarak Harran ovasında toprağa basmışlardır.

Ova o vakitlerde yeşillik kuş cıvıltıları olan ve çiçeklerle dolu bir yermiş. Adem ile Havva bir süre bu güzelliği doyasıya izler. Bunca güzellik içinde birtek ağacın olmayışı dikkatlerini çeker. Adem cennetten gelirken yanına aldığı bir nar bir de gül dalını ovaya diker. Bunlar akşama kadar bir adam boyu büyür ertesi ünde biri al biri de ak çiçekler açar.

Bir süre sonra karınları açılır Adem: "Ak gülü narı bir günde büyüten toprak benide doyurur" der ve toprağı işlemeye karar verir. Ama ne ekeceğini düşünürken Havva avucunu açar içinde cennetten getirdiği bir buğday tanesi vardır. Sevinçle işe koyulurlar.

Adem ak gül ağacın dalından saban yapar.boyunduruğa koşulup toprağı sürmeye başlar.bu yorgujn iş yüzünden bir süre sonra iiyice yorulur ve kıyıldayamaz hale gelir.Havva yardıma gelir ama bir süre sonra da oda yorgunluktan çalışamaz hale gelir.O yıl az ürün alırlar .Bir yıl İki yıl derken dermanları tükenir.

Bir gün öğle sıcağında yine toprakla uğraşırken ansızın yanlarında bir sarı öküz belirir.Boynunu boyunduruğa doğru uzatır.Adem bu yorucu işten kurtulduğuna o kadar sevinirki sarılıp öküzü gözlerinden öper.Ondan sonra her sabana koştuğunda bu işlem tekrarlanır.

İnanışa göre Harran Ovası yer yüzünde ilk sürülen,ilk ayak basılan topraktır.Buğdayın ak gülün narın kutsallığı Cennet'ten getirilmiş olmalarındandır.Günümüzde de çiftçilerin öküzleri gözlerinden öpmeleri Adem'den kalma bir gelenektir.

İsa'nın kutsal Mendili

Urfa'ya egemen olan yönetici deva bulmaz bir hastalığa yakalanır.Bir mektup yazıp İncil'e inandığını ,Urfa'ya gelirse halkıyla birlikte kendisine iman edeceklerini İsa'ya bildirir.

İsa çok sevindiğini ama Urfa ya gelemeyeceğini söyler.Bir mendil yüzüne sürerek ziyaretçilere verir.Mendile yüzünün resmi çıkmıştır.

Elçiler Urfa'ya yarım saat kala günümüzde Eyüp Peygamber Makamı diye bilinen yerde kazayla mendili bir kuyuya düşürürler.Suyun yüzeyinde İsa'nın yüzü belirir.Binbir zorlukla çıkarılan mendil yöneticiye götürülür.Mendil sürülür sürülmez yaralar iyileşir.Kutsal sayılan mendil uzun süre saklanır.İslam dini yöreye egemen olunca müslümanların eline geçer.Memun Bizans'la yaptığı bir savaşta yenik düşer.Barış antlaşmasında Bizanslılar,tutsakların geri verilmesi için

kutsal mendilin kendilerine teslimini şart koşarlar.Mendil verilir tutsaklar geri alınır.

Mendilin düşürüldüğü kuyu Hristiyanlar ca kutsal sayılır.Her yıl dönümünde geceden oraya gelirler.Adaklar adanır,törenler yapılır.Kuyu başına yalınayak gitme gereğine inanalar çoktur.Bu yıl dönümü ,inanişa göre Paskalya Yortu'nun yirminci günüdür.

İnanişa göre günümüzde Peygamber'in ateşe fırlatıldığı mancınıklar olarak bilinen sütunlar ,aslında bu kuyu v emendilin anısına dikilmiş anıtlardır.Birnin altına bitmeyen altın,birinin altına bitmeyen su gömüsü yerleştirilmiştir.Biri yıkılırsa Urfa suya diğeri yıkılırsa altına garkolacaktır.

Karakoyun Deresi ve Hızmalı köprü söylencesi

Kentin güneydoğusunda yoksul bir ana oğul yaşamaktadır.Oğul kasarcı çayında kasarcılık yapmaktadır.

Günün birinde yöreye gelen bir derviş,birkaç gün delikanlıyı izledikten sonra : "Oğlum seni izledim.Görüyorumki çalışkan dürüst bir insansın Anladığıma göre dardasınız.Yakında ülkeme döneceğim ,orası varsıl bir yerdir.İstersen sende benimle gel" der.Delikanlı anasına tanışır,kadıncağız hiçolsun oğlum yoksulluktan kurtulsun der gitmesine izin verir. Derviş delikanlıyı tekkesine getirir ve eğitmeye başlar.Günün birinde delikanlı çarşıda güzel bir kız görür.Ona sevdalanır.Soruşturulunca sevgilisinin Karakoyunlu Beyi'nin kızı olduğunu öğrenir.Umutsuzluktan yemekten içmekten kesilir.Derviş durumu öğrenince "tasalanma gider kızı isteriz,"der.Ertesi gün saraya varır.Bey öfkelenir.Ama saygısızlık olmasın diye sesini çıkarmaz.Dervişe kırk gün içinde istediği armağan ve paralar

getirilince kızını vereceğini söyler.İstekleri kırk gün içinde temin edilecek gibi değildir.Üstelik dervişte yoksulun biridir.Durumu öğrenen derviş umutsuzdur ve gündən güne erimektedir. Kırkınıcı gün derviş uyandıığında tekke avlusunda altın mal yüklü develerin beklediğini görür.Koşup dervişe haber verir.Derviş gülümser.Alıp bunları beye götürür.Çaresiz kalan bey kızını verir ve düğün dernek kurulur.

Derviş delikanlıyı gerdeğe girmeden bir köşeye çeker iki rekat namaz kılmasını sonrada kendisi için dua etmesini söyler.Delikanlı çektiği acılardan sonra öylesine mutlu ve coşkuludur ki namaz kılar ama derviş için dua etmeyi unuttur.Ertesi gün uyandıığında kendini Kasarcı çayı kenarında bulur.Olan olmuştur.Gidip olanları anasına anlatır ve tekrar eski yaşamlarına dönerler.

Kız uyandıığında kocasını yanında göremeyince her yeri aratır,ama izine bile rastlamaz.Dervişte yitmiştir.Vakti gelince kızın bir oğlu olmuştur.Çocuk biraz büyüyünce hem gittiği yerlerde kocasını aramak hemde hac görevini yerine getirmek için yola koyulur.Urfa'ya varır.Samsat Kapısı önünde çadır kurarken bağrışmalar duyar Kentin ortasından geçen dere taşmış evler sular altında kalmıştır.Bey kızını Birkaç yılda bir yinelenen su baskınından kenti kurtarmak ister.Hac parasını bu işe harcayacaktır.Tellallar çağırır halkı hendek kazmaya davet eder.

Anasının isteğiyle delikalı da hendek kazanlar arasındadır.Günün birinde bey kızının çocuğu bir ağlama tutturur,bir türlü susturulamaz.İşçiler oyalamak için kucaklarına alır elden ele geçirirler,çocuk babasının kucağına gelince susup etrafına gülücükler dağıtmaya başlar.Bey kızını delikanlıyı hendek işinden alır.Çocuğu eğlemekle görevlendirir.

Delikanlının anası oğlunun bohçasını karıştırırken altın sırmalı düğün elbisesini görür."Oğlum artık bu elbise bizim durumumuza yaraşmaz,onu kente bunca iyiliği olan hatuna armağan edelim de

bizden bir anmalık olsun".der.Giysi Bey kızının çadırına götürülür.Kız armağanı görünce kendi el işlemelerini görüp tanır.Getirenin bulunmasını ister.Delikanlıyı getirirler iki sevdalı buluşur.

Bu arada hendek tamamlanmıştır.Derenin yatağı değiştirilerek taşkın tehlikesi nlenmiřtir.Ardından dere üzerine bir de köprü yapılır.Yıkılınca yenisi yapılısın diye köprü ayaklarından birini altına bey kızı tarafından altın hızma koyulur.Bu yüzden buraya bey kızının adından dolayı Karakoyun Deresi ile ayaklarındaki hızmadan dolayı da Hızmalı köprü denir .

Bey kızı ile delikanlı burada mutlu bir yaşam sürerler.ölünce de Karakoyunlu Deresi'nin kenarına gömülürler.